

посіви сої будуть розширюватись, і, цілком можливо, що вона залишиться головною білково-олійною культурою й в XXI столітті.

Висновки. У результаті аналізу економічної ефективності вирощування зерна сої в Україні було встановлено, що його виробництво в 2012 р. забезпечить отримання 6,35 млрд. грн. прибутку (при середній ціні реалізації 4000 грн./т), у т. ч. 0,78 млрд. грн. прибутку від вирощування сортів селекції Інституту зрошуваного землеробства НААН. Порівняно з 2011 р. прибуток збільшиться відповідно на 1,0 та 0,03 млрд. грн.

Для зміцнення економіки сільськогосподарських підприємств і країни в цілому, забезпечення населення високоякісною олією, збільшення виробництва насіння олійних культур, забезпечення оліє-жирової промисловості сировиною, підвищення якості кормів необхідно оптимізувати структуру посівних площ олійних культур, збільшити виробництво високоякісного насіння кращих сортів і гібридів, упроваджувати інноваційні технології вирощування сої на основі збільшення інвестиційних потоків. Необхідно розробити відповідні законодавчі документи, які забезпечать реформування інфраструктури сучасного ринку олійних культур шляхом державного регулювання галузі та вирішення юридичних і фінансових проблем, пов'язаних зі зберіганням і транспортуванням зерна сої.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Галузева комплексна програма «Виробництво, переробка, ефективне використання сої та її продуктів переробки на 2012-2017 рр.», 2012 р.
2. Галузева програма «Соя України 2008-2015 рр.» 2008 р.
3. Димов О.М. Стан і тенденції розвитку виробництва сої в ринкових умовах //Економіка АПК. – 2009. – №1. – С. 97-102.
4. Бабич А.О., Бабич-Побережна А.А. Світові та вітчизняні тенденції розміщення виробництва і використання сої для розв'язання проблеми білка //Корми і кормовиробництво. – 2012. – Вип. 71. – С.12-26.

УДК 502.51 (282)

СТАН ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В МЕЖАХ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дем'янова О.О. – аспірант, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Земля – це важливий економічний ресурс області, охорона та раціональне використання якого належить до пріоритетних завдань суспільства.

На початок 2012 р., за даними Головного управління земельних ресурсів, земельний фонд області складав 2846,1 тис. га, значна частка якого 69,2 % (1969,5 тис. га) – це сільськогосподарські угіддя, у структурі яких 90,2 %

(1776,8 тис. га) припадає на ріллю [6]. Сільськогосподарська освоєність території досягла 81,5%, а ступінь розораності земельної площі 73,6%.

Важливим чинником підвищення продуктивності ґрунтів є їх удобрення. Під урожай 2011 р. сільськогосподарськими підприємствами області було внесено 359,1 тис. ц мінеральних добрив (у перерахунку на 100 % поживних речовин), що на 16,1% більше, ніж у 2010 р..

У структурі використання мінеральних добрив, як і в минулі роки, найбільшу питому вагу займають азотні добрива – 74,9% (в 2010 р. – 80,2%), а фосфатні та калійні – відповідно лише 16,4% (12,7%) та 8,7% (7,1%). Такий дисбаланс елементів живлення приводить до виснаження ґрунтів та не сприяє підвищенню врожайності сільськогосподарських культур. Мінеральні добрива були внесені на 65,6% загальної посівної площі сільськогосподарських культур (518,5 тис. га), що на 46,3 тис.га більше проти 2010 р. На 1 гектар посівної площі сільськогосподарських культур у середньому по області було внесено по 45 кг мінеральних добрив (на 6 кг більше проти попереднього року).

Органікою підприємствами удобрено лише 2,1 тис. га посівів сільськогосподарських культур (або 0,3% загальної посівної площі), на які внесено 82,8 тис. т добрив, що на 1,2% менше, ніж у 2010 р. У середньому, у розрахунку на 1 га загальної посівної площі було внесено 0,1 т органіки.

На якісний стан земельних ресурсів вагомо впливають агротехнічні заходи, які проводяться з метою поліпшення та відновлення ґрунтового покриву, попередження можливих негативних екологічних наслідків порушення земель. Сучасне землекористування на Херсонщині характеризується великою часткою ріллі, як від загальної площі, так і від площі сільськогосподарських угідь.

Стан вивчення проблеми. Херсонська область розташована в степовій зоні півдня України, для якої характерний помірно теплий клімат з недостатнім зволоженням, частими суховійними вітрами. Річне природне зволоження в посушливі роки не перевищує 300–350 мм. Тривалість вегетаційних періодів без опадів досягає 90–100 днів і дуже негативно впливає на виробництво сільськогосподарської продукції. У таких умовах зростання її обсягів можливе тільки за рахунок інтенсифікації всіх галузей сільського господарства та підняття продуктивності кожного гектара. У досягненні цієї мети на території Херсонщини особливого значення надається меліорації. Площа дефляційно-небезпечних земель складає близько 1,7 млн. га [6].

Водогосподарський комплекс області є найпотужнішим в Україні, до складу якого входить 10523,3 км відкритих каналів, 9168,3 км трубопроводів, 22630 гідротехнічних споруд, 411 насосних станцій (сумарна продуктивність 431,0 м³/с, сумарна потужність 433,8 тис. кВт/год) та інші об'єкти. Наявність дощувальних машин становить понад 3 тис. одиниць.

В області налічується 426,8 тис. гектарів зрошуваних земель, або 21,6 % від загальної площі сільськогосподарських угідь, у тому числі від державних зрошувальних систем – 384,5 тис. га, з них від Каховської зрошувальної системи – 243,1 тис. га, Північно-Кримського каналу і Краснознам'янської зрошувальної системи – 102 тис. га, Інгулецької зрошувальної системи – 18,2 тис. га, локальні зрошувальні системи – 21,2 тис. га, місцеве зрошення – 42,3 тис. га [4, 5].

Засади правового регулювання відносин, що виникають у процесі проведення меліорації земель, визначаються Законом України “Про меліорацію земель”. Реалізація державної політики у сфері гідротехнічної меліорації земель відноситься до компетенції спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань водного господарства та меліорації земель [3]. Проведення зрошення земель сільськогосподарського призначення можливо за наявності дозволу на спеціальне водокористування, отримання якого передбачено 65-ю статтею Водного кодексу України та вимагає від водокористувача здійснення заходів щодо попередження підтоплення, заболочення, засолення та забруднення земель [2].

Результати досліджень. Херсонська область є територією ризикованого землеробства, що позначається на результатах роботи сільського господарства. У посушливих умовах області виробництво сільськогосподарської продукції значною мірою залежить від вирішення проблеми штучного зрошення сільськогосподарських угідь. У зв'язку з цим, починаючи з 60-х років ХХ століття, в області було розпочато великомасштабне спорудження меліоративних об'єктів: Північно-Кримський канал, Каховський магістральний канал та зрошувальні системи: Інгулецька, Краснознам'янська, а також найбільша в Європі – Каховська.

На схилах долин водних басейнів р. Інгулець, Каховського водосховища та Дніпровського лиману поширена водна ерозія, яка найбільш чітко виражена на території р. Інгулець. Необачне залучення до землеробства водозахисних зон р. Інгулець привело до катастрофічного збільшення розораності земель її басейну (85–90%), що, при майже нульовій лісистості території, швидко інтенсифікувало ерозійні процеси. У результаті деградації ґрунтів відбулося інтенсивне замулення річища, що суттєво зменшило загальну водність Інгульця та викликало втрату здатності самоочищення річки [7].

Для задоволення сільськогосподарських потреб у 1956–1963 роки була побудована Інгулецька зрошувальна система. Зрошуване землеробство, яке здійснюється на території басейну р. Інгулець, вкрай негативно впливає на природне середовище. Це відбувається через нераціональну організацію меліоративних робіт, необґрунтоване, технологічно не витримане використання мінеральних добрив і отрутохімікатів (з яких тільки 5–10% досягає своєї цілі, а 90% змивається дощовими і сніговими водами та перетворюється на шкідливі компоненти екосистем) і недбале їхнє зберігання та транспортування.

Спостерігається розширення ураження території України екзогенними геологічними процесами (карст, підтоплення, зсуви тощо), які обумовлені переважно господарською діяльністю людини (табл. 1).

Серед наведених у табл. 1 показників ураженості території екзогенними геологічними процесами провідне місце займає ураженість підтопленням. Для таких областей, як Херсонська, Миколаївська, Кіровоградська, які розташовані переважно в зоні недостатнього зволоження, природне підтоплення не характерно, а ураженість цим процесом під впливом господарської діяльності складає 17,1–31,5%. Підтоплення викликане на більшій території півдня України саме техногенним фактором.

Таблиця 1 – Розповсюдження екзогенних геологічних процесів на території за адміністративними одиницями [1]

Адміністративні одиниці	Площа, тис.км ²	Ураженість підтопленням, %	Розповсюдженість карстових порід, %	Зсуви, (кількість)
Дніпропетровська	31,9	5,0	22,0	314
Кіровоградська	24,6	23,6	1,6	198
Миколаївська	24,6	17,1	70,7	1202
Одеська	33,3	31,5	15,9	5481
Херсонська	28,5	27,0	53,3	37

Підвищеного антропогенного тиску зазнають зрошувані землі, де деградаційні процеси підсилюються використанням дощувальних машин з надмірно високими витратними характеристиками та невідповідністю якості поливної води нормативним вимогам. Це викликає вторинне засолення та накопичення в ґрунті активного натрію.

Висновки і пропозиції. При незадовільному ґрунтово-екологічному стані земель, коли процеси деградації ґрунту набули стійкої тенденції, об'єми зрошування слід звести до мінімуму та призупинити поливи на період упровадження заходів із відновлення родючості ґрунту або комплексної реконструкції зрошувальної системи.

Протягом останніх років в області впроваджуються сучасні методи та способи зволоження ґрунту, у тому числі крапельне зрошення, площі якого досягли 23,7 тис. га, що становить близько 50% загального державного обсягу. Для відтворення родючості солонцюватих ґрунтів у господарствах області проводиться гіпсування з внесенням фосфогіпсу. Особливу необхідність у проведенні гіпсування потребують площі Інгулецької зрошувальної системи.

Одним із перспективних напрямів розвитку аграрного комплексу є органічне сільське господарство. Але треба розуміти, що “органічними” продукти харчування (або продукція сільськогосподарського виробництва) можуть бути лише в тому разі, якщо вони відповідають усім наведеним нижче показникам:

а) їх одержало або виробило сертифіковане “органічне” господарство (виробник);

б) їх одержали або виробили з дотриманням “органічних” правил і технологій;

в) вони відповідають “органічним” стандартам;

г) марковані відповідним зареєстрованим “органічним” товарним знаком.

Коли йдеться про органічну продукцію і розвиток її ринків, надзвичайно велику роль відіграє “органічна” гарантійна система, що включає спеціалізовані інспекційні та сертифікаційні органи. Ця система в своїй діяльності використовує як правові норми, що встановлюють обов'язкові вимоги в рамках державного регулювання, так і певні визначені стандарти, які є добровільними угодами — результатом досягнення визначеного консенсусу споживачів і виробників товарів і послуг. У сучасному світі переважає тенденція заміни правових норм щодо органічної продукції стандартами, оскільки останні є простішими в застосуванні й легше піддаються міжнародній гармонізації, а також через політику дерегулювання, до якої вдаються в багатьох країнах.

Багаторічні дослідження земельних ресурсів Херсонської області показали надзвичайно деградований її стан. Вона забруднюється промисловими,

побутовими, сільськогосподарськими та дренажними водами, дуже зарегульована водосховищами та ставками, з яких відбирається багато води на питні, технічні та поливні потреби, процеси обміну речовин і енергії змінені. Ці проведені перебудови позбавили переважну частину території Херсонщини природного режиму, збіднили флору і фауну і, що саме негативне, різко погіршали процеси самоочищення та самовідновлення природних систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вишневський В.І. Про природні причини підтоплення / В.І. Вишневський // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія: наук. збірник. – 2007. – Т. 12. – С. 78–82.
2. Водний кодекс України // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/213-/95-%D0%B2%D1%80>
3. Ковалев В.Г., Производственно-хозяйственная и природо-охранная деятельность в водных бассейнах Украины/ В.Г. Ковалев, Н.Г. Сербов, А.А. Рекиш/ ОГЭКУ – Одесса: «Полиграф», 2011. – 105с.
4. Комплексна програма розвитку водного господарства Херсонської області на період до 2020 року. // Затверджена рішенням XIV сесії обласної ради VI скликання від 05.04.2012 № 434. – Херсон, 2012. – 15 с.
5. Паламарчук М.М., Закорчевна Н.Б. Водний фонд України: довідковий посібник. – К.: Ніко-Центр, 2001. – 392 с.
6. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Херсонській області за 2011 р. / Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Херсонській області. – Херсон, 2012. – 336 с.
7. Яцик А.В., Водогосподарська екологія: у 4 т., 7 кн. – К.: Генеза, 2003. – Т. 1, кн. 1 – 2. – 400 с.

УДК 631.95 : 633.844 : 631.582 : (477.7)

АГРОЕКОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ГІРЧИЦІ БІЛОЇ ДО НЕЗРОШУВАНИХ СІВОЗМІН СУХОГО СТЕПУ

Жуйков О.Г. – к.с.-г.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Зважаючи на певні екологічні особливості (у першу чергу меншу, порівняно із сарептською, посухостійкість), ареал розповсюдження культури в Україні тяжіє до північно-західних областей держави, в першу чергу – Полісся, проте на сьогодні все частіше вона зустрічається в структурі посівних площ сільгоспприємств центральних і південних районів. Причиною цього явища є економічні міркування: гірчиця біла і продукти її переробки традиційно є популярнимив країнах Західної Європи, а переважна більшість вітчизняних зернотрейдерів, що мають прямі контакти із закордонними партнерами, здійснюють поставки морським шляхом, відповідно, з метою раціоналізації логістичної діяльності набагато ефективніше та доцільніше